Anlatma Ve Yazma Arasında Serseri Bir Bilgelik: Sait Faik

SEVAL ŞAHİN*

Sait Faik'in hikâyelerinde hemen göze çarpan unsurlar arasında onun hikâye anlatmaya olan düşkünlüğü gelir. Tabii bir hikâyecinin hikâye anlatmasından daha doğal ne olabilir, değil mi? Fakat Sait Faik'te bu durum yani hikâye anlatıcılığı, başlı başına bir konu, yazarın neredeyse tüm eserlerine ve hayatına sızmış bir durumdur. Onun hikâye anlatması, salt bir hikâyecinin hikâye yazması değildir. Yazma ve anlatma eylemleri arasındaki farklılık, bu ikisinin zaman zaman birbirine çakışması zaman zaman ise tamamen ayrı kutuplarda yer alması, Sait Faik anlatısında dikkati çeken bir noktadır. Bu makalede söz konusu durum, yazarın ilk baskısı 1951 yılında yapılan *Havada Bulut* adlı hikâye kitabından yola çıkarak göz önüne serilmeye çalışılacaktır.

* Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü öğretim üyesi.

Anlatmak ve Yazmak

Sait Faik için yazmak, yazdıklarını okurlarıyla paylaşmak kadar onları başkalarına okumak, bu okurların fikirlerini almak da en az yazabilmek kadar önemlidir. Onun malzemesi salt insandır. Nesneler, kendi varlığından soyutlanmış imgeler, kendisinden başka bir şeye gönderme yapmak için oyunbazlaşan teknikler Sait Faik'in edebiyatına çok uzaktır. O, tüm malzemesini insan üzerinden kurar. Bu sebeple çevresindekileri gözlemlemek, onlar üzerine yazmak onun için önemlidir. Bu yazma eylemi için ise kendisine birini seçer, onu gözlemler, dahası kendi hayatını onun hayatına katarak anlatır. Ya da karşısındakine kendi hayatını katarak onun hayatının içine sızar. *Havada Bulut*, bunun güzel bir örneğini oluşturur.

Havada Bulut, birbirini izleyen hikâyeler bütününden oluşur. Her hikâye kendinden önce gelen hikâyeyi tamamlar. Kitap bittiğinde ise aslında bunların tek bir hikâye olduğunu anlarız. Bize tek bir hikâyenin bütün ayrıntıları başka bir hikâyeci aracılığıyla anlatılmaktadır. Köpekli adamın hikâyeleriyle onun hikâyelerini okuyan, kaleme alan, dinleyen ve aktaran başka bir hikâyeci. Bu, okuyan, dinleyen, aktaran ve yazan hikâyeci kitap boyunca dinlediği kahraman ile daha baştan itibaren kendisi arasında paralellikler kurar.

> Bilmem size yazıya başlarken bu adamla olan müthiş iç akrabalığımı söylemiş miydim? Burada yine bir noktayı daha açıklamadan asıl konuya giremeyeceğim; o da bu hikâyenin içindeki adamın hem bana çok yakınlığıdır; hem de posta müvezziinin lakırdıları gibi başka insanların o adam hakkında bildiklerini yazarsam o adamla benim aramda aynı zamanda hiçbir münasebetin bulunmadığını yazıyorum demektir. Bu böylece malum ola...[1]

Tıpkı kitabın ardı ardına gelen hikâyelerden oluşması gibi anlatıcı ve yazıcının arasındaki ilişki de zaman zaman muhayyel dünyalarla

1 Sait Faik Abasıyanık, "Havada Bulut", *Havada Bulut* (İstanbul:Yapı Kredi Yayınları, 2011), 11.

Havada Bulut...

Tefrika: 2

ROMAN

Sait Faik

Şairlerin yıldızlar, rüzgârlar, meçhûl tadımlar, güller, uzak memleketler, iki bin metreden geçen bulutlar, muhacir kuşlarla: balıkçıların sandalları, oltaları, balıklarla konuştukları bir hakikat olduğu halde, bu adamın köpeği ile konuşması memlekette müthiş bir dedikoduya sebep olmuştu. Ben kendi hesabıma, bu adamın aşk yüzünden bu hale geldiğine de inanmam. Bana kalırsa bu adamın tabiat dışı bir hali de yoktur ya!... Ama, benim gibi hiç kimse düşünmüyor; ne yapabilirim? Hattâ adamcağızın kendisi bile hafif kaçıklığına emin... Benim fikrim şu: Bu adamın köpekle konuşması insanları sevdiği halde onlarla konuşmamasından, hattâ nasıl diyeyim, insanlarla ruhi alışverişinde onlara çok düşkünlüğünden, insanları merak edip bir türlü öğrenememesinden...

Adam hakkındaki dedikodularımız dönellim daha iyi:

Şebirde iki dükkânı varmış; kiralarını alırmış. Nerede oldığu, ne iş yaptığı bilinmiyan bir tüccarın yanında da kâtipmiş. Tüccar da kendisi gibi bir adammış; konuşmazmış, kimseye muhabbet göstermezmiş, o da bekârmış. Beraberken birbirlerine bir «merhaba» derler, bir de «Allaha ısmarladık!» derlermiş.

Bir de şu vak'a var:

Vapurda bir zamanlar, genç birisiyle konuştuğunu söylerlerdi. Hattâ bir akşam bu orta yaşlı adamla bu onsekiz yaşlarındaki genç birisinin, vapurun burnunda sıkı fıkı konuştuklarını, hattâ erkeğin şarkı söylediğini duyanlar olmuş. Bu onsekiz yaşlarındaki birisinin babasına haber gitmiş. Sıkı bir tenbih sonunda kız adamla konuşmaz olmuş. Yine son vapurda bazen buluşurlarmış ama, kızcağız gider, iki arkadaşının yanına oturur; köpekli adam da bir müddet ortalarda gezinir, sonra vapurun başına gider, -tuhaf şeyi- oradan yine hafif hafif ıslık çalar, türkü mırıldanırmış. Kimselere selâm vermediği halde kıza selâm verir, garibi, o da alırmış...

Hattâ iki kelimede, «Nasılsın iyi misin, ne var ne yok?» kabilinden konuşuyorlarmış da...

İşte bunlar, adam hakkındaki dedikodulardır. Bunları herkes bilir. Adamın asıl sırrını bize açan -söylemeden yapamıyacağım- bir küçük köpektir: Zeki gözlü, bıyıklı, soğuk burunlu, tüyleri havalanan sarı bir köpek... Bu köpek onun köpeğidir ama ben burada bir vasıta olarak kullanıyorum. Yoksa köpek, tamamen değilse bile oldukça hayalîdir. Sebebi de; zavallı bir adamın hayatını, sarsıntılarını, düşünce kırıklarını, dünyada tek başına kalışını, bir köpeğin asla anlatamamasıdır. Köpekler sevgisini, bizim gibi ne anlatmak, ne de yazmakla belli eder. Köpek koşar, kuyruğunu sallar, sahibinin elini yalar. Hayalî köpeğimi dinleyin:

«— O sabah erken uyanmıştı. Hafif bir ıslık sesiyle yanına koştum...»

Köpeği anlatmağa bırakırsam, zannetim, hikâyemin fena halde tedî kaçacak... Onun için akşamları saddin üstünde elgara tüttüren, kimsenin sevmediği, konuşmadığı, çekindiği adamla ahbaplık etmek üzere yanına beu yanaştığımı:

— Beyfendi, diyorum, müsaadenizle...

— Rica ederim efendim, buyurun!

Cigaramı yaktım. Yanına oturdum. İlk kendisinin konuşmam lüzumunu duydu her halde ki, ben köpeği okşarken mırıldandı:

— Hayvanları sever misiniz?

— Bayılırım beyfendi!

— Vallahi bendeniz pek sevmezdim. Şimdi de pek alıştım. Bir zamanlar otardoğum pansiyondaki madamın köpeği idi bunun anası... Bu daha dünyada yoktu. Kadıncağız öldü. Yanından ayırmadım hayvanı. Madamı da pek severdim. Zaman geçti. Köpek öldü. Ölen köpek diğiydi. Bu erkekti. Bu yavrıyı o günlerde birisi istemiş, vermek üzere idim. Hayvan ölünce yadigârını muhafaza ettim...

O akşam şu yukarıki cümlelerden daha (önem) li bir şey konuşmadık. İkimiz de şimdiyaşî hâdiselerî ya hiç anlamıyor, ya anlamak istemiyorduk; yahut siyasî bahisler üstüne her fikrimiz tasvip edilecek mahiyette birbirine sunulsuyordu; Yani siyasetten konuştuk. Akşam evime döndüğüm zaman şu posta müvezzisinin bu adamda ne gördüğünü bir türlü anlayamamıştım. Boyaşı, hasbıyapı bir adamdı. Şu karşımızda oturan zengin bakkalın bu adamdan kat kat daha (enteresan) bir hayatı vardır. Değilmi ya canım? Hiç olmazsa hiçbir şeyi saklamıyor. Düşüncelerini zeytinyağ, fasulye, un, nohut sarmış sarmalamış; dünyalığını düzmüş, çocukları büyük mekteplere gidiyor, dansediyor, çık mı çık giyiniyorlar...Kızı ne güzel İngilizce konuşur hele! (Kolej) mezunu, boya değil! Babası hundaz ne memuru! Ne gurur duyuyor kızıyla!.. Sakızdan nasıl geldiğini, bir hakkala nasıl çırak olduğunu, sonra nasıl dükkânda bütün işi eline aldığını, ustanın dükkânı arada bir uğradığını, bir gün de kızını elinden tutup kendisine nasıl verdiğini bir solusa... Hayatının en hayaksiz zamanı da o zamandı. Nasıl adım adım yürümüş, dumûra dumûra bardağı doldurmuştu. Herkesin küçücük dükkân gördüğü Balıkpazarının ağağısını yalnız bilgili dükkânını büyük ardiyesi hakkında hiç fikirleri olmayanlar ne bilir? Kapıdaki Kürt, kimsecikleri dinlemez. Bu korkunç Bizmuti ardiyelerin demir kapakları her göze görünmezdi. Her şey orada, o yağlı, siyah kalorifüranların sağında solunda, hamallarının bağırtığı, arabaların birbirlerine girdiği Cetaçap saatli sözlü (Libirnet) te idi. Kendisi beyaz adamdı. Karısı esmerdi. Bu sarışın, Karabaş balı gözlü çocuk, kendi çocuğu muydu? Sorsan tam (Grek) bırnuydu. Onunları geçişti. Babasına büyük İskenderi hatırlatırdı. Yeşil efendi mürekkep yalamış bir adamdı. Oğluna bayılırdı. Kızını sever ve onun ingilizcesinden gurur duyardı. Ondan öte Yunanistanda açlıktan ölürlermiş. Kahvede üşüşür, evde karısının yanında, ağlamaklı gibi olur. Kahve içerken «Alalım, beş on kilo, bir kenara atalım. Elenlçamu, derdi, güzün yüzü var!»

Bundan öte Yani efendinin hayat hikâyesi de zınk diye duruyor, öteye geçemiyordum. Kabahat bende!... Biraz yorgunlukla (Balzak) bir ıstrlyatçının hayatını nasıl adım adım kovalamışsa, ben de Yani efendinin evinin içine girip, daha birçok bilmediğim yerlerini yazar, kocaman bir roman yapamaz mıydım sanki?

Yani efendi ile uğraştığım bu sıralarda herkesin merakını çeken, bu herkesin içinde evvelce ben de dahil olup da sonradan çıktığım, köpekli adamı göremiyordum. İstesem belki her akşam orada sedir üstünde oturakalır, ağır ağır birçok şeylerini öğrenebilirdim. Hayır, garip insanlarla uğraşmak istemem. Onlardan bana bayır yok; bana seven, gülen, bayıran mahlûkat lâzım! Bu adam yaşamıyor ki... Köpeğinden başka kimsesi yok. Yalnız onunla konuşuyor, insanları sevmiyor; yine posta müvezzisinin müşahedelerine geçelim:

— Beyim, bu adamın bir kişiye bir kahve ısmarladığı görülmemiştir. Buyurun, şu gazinoya girelim. Birer kahve içelim. Size ona dair bakın ne havadîlerim var?..

— Başka zaman, başka zaman!

(Arkası var)

Ben onu muayyen bir yerde sanırken o meğer hiçbir yerde değilmiş. Belki zihnimin heyeti umumiyesinde doğan, belki bütün benliğimle varlığı meşrut olan bir fikirmiş. Var ve yok! Her yerde var, muayyen bir yerde yok. Mahdut değil, yaygın...

Bu hakikatı çok geç anladım. «Kurtarın beni!» diye diye kendimden geçmişim. Beni orada baygın bulmuşlar.

Doktorlar diyorlar ki, ben büyük bir sarsıntı geçirmişim (Bazan hekimlik hakikate ne kadar yaklaşır!). Ya bir ruh sarsıntısı, ya bir dimağ zorlanması... Güç iyileşecekmişim.

Bense, hiçbir zaman iyileşemiyeceğime, benim için kurtuluş olmadığıma kaniim. Hep aynı şeyi düşünmek insanı yavaş yavaş yok ediyor. Fakat tamamen yok oluncaya kadar neler çekeceğim? O azaplara nasıl dayanacağım?

Aziz dostum! (Aramızda bu kadar yakın bir dostluk yok ama, bırakın size öyle hitap edeyim, benim için bir teselli bu.) Geriye kalan tek ihtimal bir kaza ihtimalidir. Ve emin olun, siz bu satırları okurken, ben kazaya uğramış bulunacağım.»

***

Adamın mektubunu bitirirken bir ses duydum:

— Yürüyelim!..

Vapur kalkmak üzereydi. Atıldım. Fakat merdiveyi vapura atlarcasına kısa kesmek lâzımdı. İçimden, itimanla mırıldandım:

— Zavallı, deli!..

Zahir GÜVEMLİ

13

zaman zaman da hikâyecinin araya girip durum hakkında bilgi vermesiyle paralellikler gösterir.

Anlatmak ve yazmak arasındaki daha ilk sayfalardan başlayan bu gerilim, anlatılanın ne olduğu üzerinden şekillenir. Hikâyeciye göre anlatılan bir dedikodudur. O, bu dedikoduyu merak ettiğinden köpekli adamın, Ahmet'in peşine düşmeye karar verir.

> Bu uzun bacaklı, karınsız, niyeti kötü bakışlı sarışın adamın hayatına ait bildiklerimi şu veya bu kimseden öğrenmiş değilim dersem inanmayın! Dedikodunun kıymetsiz bir şey olduğunu ortaya sürmek de doğru değil... Hiç olmazsa bir zevki vardır, kâfirin! Dedikodu biraz alaminüt fotoğrafa benzer. İcap ederse bu adam üzerine sinmiş dedikodu havasından da söz açabiliriz, korkumuz yok.[2]

Anlatıcını köpekli adamı merak etmesine sebep, posta müvezziidir ki bu adam zaten herkesi merak etmekte, herkes hakkında bir şeyler anlatmaktan zevk duymaktadır. Güncel olan ne varsa, posta müvezziinin hayal gücüyle birleşip söze dökülmektedir. Böylece iki anlatıcı, posta müvezzii ile anlatıcı birleşir. Meraklarını giderecek olan şey, sonunda ayaklarına gelir. Köpekli adam, bir mektup göndermek üzereyken onu fark ederler. Adam gittikten sonra hemen gidip posta kutusundan mektubu alırlar ve hayretler içinde bunun bir hikâye olduğunu görürler. İlk satırları okuyunca bunun bir aşk hikâyesi olduğunu anlarlar. Anlatıcı yazılanlara güler, posta müvezzii ise sıkılır üstelik üzgündür de:

> Müvezziin yüzü çok tuhaf olmuştu. İnsanlar hakkındaki merakı geçmişti. Kimsenin hayatının gizli taraflarını öğrenmek istemediğini bana şöyle anlattı:
> — Hepsi birbirine benziyor. Ben öyle sanıyordum ki, şu köpekli adam garip bir adamdır. Bizden ayrı birçok şeyleri vardır. Ben ne facialar kuruyor, ne tahminler yü-

2 Abasıyanık, "Havada Bulut", 9.

> rütüyordum. Meğer yalnızca âşıkmış. Kimsenin yanına sokulmayan köpeğiyle konuşan bir adamın benim gibi, senin gibi bir adam oluşuna şaştım doğrusu... Şimdi taşıdığım bütün mektupları açmadan açıyorum. İçlerini ezbere biliyorum, bırak!...[3]

Posta müvezziinin uğradığı hayal kırıklığı yazmak ve anlatmak arasındaki gerilimin uç noktasıdır. Yazının kesinleştirdiği şeyler, sözün büyüsünden kurtulmuş şeylerdir. Söz, var olanı, hakikat olarak bilineni süsleyip, değiştirip istediği gibi her seferinde değişebilirken yazıldığında değişmeden kalmaya mahkûmdur. O zaman hakikat halini alıverir. Muhayyilenin yazıya dönüştürülmüş hali hakikati çağrıştırır. Oysa hakikat bir değil birçoktur. Bu çokluk, ancak söz ile anlam(lar) kazanır. Nitekim, hikâyenin daha başında posta müvezziine rağmen köpekli adam hakkında başka dedikodulara yer verilmesi, ardından anlatıcının bu adam hakkında kendi muhayyilesini de işin içine sokması, yazma ve anlatma arasındaki gerilimin bir başka boyutunu gözler önüne serer:

> İşte bunlar adam hakkındaki dedikodulardır. Bunları herkes bilir. Adamın asıl sırrının bize açan -söylemeden yapamayacağım- bir küçük köpektir. Zeki gözlü, buz gibi soğuk burunlu, tüyleri havalanan sarı bir köpek... Bu köpek onun köpeğidir ama ben burada bir vasıta olarak kulllanıyorum. Yoksa köpek, tamamen değilse bile oldukça hayalidir. Sebebi de, zavallı bir adamın hayatının kuruntularını, düşünce kırıklarını, dünyada tek başına kalışını, bir köpeğin asla anlatamamasıdır. Köpekler sevgisini, bizim gibi ne anlatmak, ne de yazmakla belli eder. Köpek koşar, kuyruğunu sallar, sahibinin elini yalar. Hayali köpeğimi dinleyin:
>
> "O sabah erken uyanmıştı. Hafif bir ıslık sesiyle yanına koştum..."

3 Sait Faik Abasıyanık, "Ayışığı", *Havada Bulut* (İstanbul:Yapı Kredi Yayınları, 2011), 22-23.

> Köpeği anlatmaya bırakırsam, sanırım, hikâyemin fena halde tadı kaçacak... Onun için akşamları setin üstünde cigara tüttüren, kimsenin sevmediği, konuşmadığı, çekindiği adamla ahbaplık etmek üzere yanına ben yanaşıyorum[.][4]

Burada görüldüğü gibi önce dedikodularla köpekli adamı merak eden, ardından onu kendisi gözlemleyen, sonrasında muhayyilesini işin içine katan ve son olarak da merak ettiği adamın yanına gidip kahramanıyla hemhâl olan bir anlatıcı vardır. Anlatıcı, malzemesini birçok kaynaktan dinleyerek, gözlemleyerek ve sonrasında yaşayarak edinir. Öyle ki bu malzeme, salt bir başkasının hayatını kaleme alan bir anlatıcının malzemesi değildir. Kendi hayatını bir başkasının hayatına eklemlemeye hazır bir anlatıcının, gerçek bir hikâye anlatıcısının tecrübesini bir başkasının tecrübesiyle birleştirme söz konusudur. Sait Faik'in eserlerinin çoğu zaman savruk, düzeltmeden yayımlanmış ya da biraz daha özenli olsa eleştirisine maruz kalmasının sebebi budur. Yazar, tecrübenin kendisini, tecrübeye has biriktirilmişliği, bu biriktirilmişliğin içindeki tortulaşmayı es geçmek istemez. Bu sebeple birçok hikâyesinde gözlemleri, muhayyilesi ve olanlar bir arada ilerler. Her üçü de tecrübeyi aktarılabilir kılan unsurlardır. Örneğin "Birahanedeki Adam" hikâyesinde birahanede içki içen kırk yaşlarında bir adamı gözlemleyerek onun hakkında bir hikâye yazma sürecini anlatır. Burada önce adam hakkında tahminlerde bulunur, sonra adamla konuşur, konuştuklarını yazar, daha doğrusu biz okurlar öyle yaptığını sanırız ama aslında anlatıcı muhayyilesinde bu adamla konuşmakta, konuşmasını okura aktarmaktadır. Hikâyenin sonunda ise adamla hiç konuşmadığını anlarız.[5]

Yazmak ve anlatmak arasındaki gerilimde muhayyile bir köprü vazifesi görür. Bu sebeple, anlatıcının kendisine çok çeşitli anlatılar, sözler bulması gerekir. Muhayyile böylece tecrübeyle birleşerek anlam kazanır. Sait Faik'in eserlerinde yazmak ve anlatmak arasındaki

4 Abasıyanık, "Havada Bulut", 13.

5 Sait Faik Abasıyanık, "Birahanedeki Adam", *Lüzumsuz Adam* (İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2011), 20-23.

bu gerilim tecrübenin, hayata dair her şey ile ilgili olduğuna özellikle vurgu yapmak içindir. *Havada Bulut*'a geri dönersek. Burada anlatıcının kahramanı hakkında hayal kurmaktan vazgeçip bizzat yanına yaklaşması, onun hayatına dair bir şeyler öğrenmek istemesi de bununla bağlantılıdır. Çünkü bir süre sonra köpekli adam, anlatıcıya hikâyelerini anlatacak ve onu bir dinleyici konumuna sokacaktır.

Walter Benjamin, "Hikâye Anlatıcısı" başlıklı yazısında hikâye anlatıcısının var olan dönemde geride kaldığını, modasının geçtiğini şöyle ifade eder:

> Nasıl bir kaya belli bir mesafeden, belli bir açıdan bakıldığında bazen bir insan başı ya da bir hayvan gövdesi gibi görünürse, hikâye anlatıcısının da uzaktan bakıldığında iri, yalın hatları öne çıkar, sadece bunlar görünür. Hemen her gün edinebileceğimiz bir deneyim bize bu mesafenin, bu açının ne olduğunu gösterir, anlatıcılık sanatın sona erdiğini haber verir.[6]

Benjamin'in sözleri *Havada Bulut*'un "Havada Bulut" hikâyesinde somutlaşır. Yorgiya'nın çocukluk oyunlarından, inançlarından biri bu hikâyenin konusunu oluşturur. Yorgiya, su doldurmak için çeşmeye gittiğinde kovasında bulutu görür. Gözlerine inanamaz. Koşa koşa annesine kovayı göstermeye giderken, ona eve gittiğinde bulutun kaybolacağını söylerler ama o inanmaz. Heyecanla evine koşar ve annesine bulutu gösterir. Ancak bulut evin içine girince kaybolmuştur.[7] Köpekli adamın Yorgiya, arkadaşları ve çevresi hakkında yazdığı bu hikâyelerle, sudaki bulut hiç kaybolmayacaktır. Ona bunu yapma imkânını veren ise yine tecrübedir. Yorgiya'nın çocukluk tecrübesi, köpekli adamın hayalleriyle birleşmiş ve anlatıya dönüşmüştür. Anlatının sürekli yinelenebilir ve bir başkasının tecrübesine eklemlenebilmesi ise köpekli adamın bunu anlatıcıya

6 Benjamin Walter, "Hikâye Anlatıcısı", *Son Bakışta Aşk,* Der. Nurdan Gürbilek (İstanbul: Metis Yayınları, 1995), 77.

7 Sait Faik Abasıyanık, "Havada Bulut [2]", 27-32.

okuması, anlatıcının da bunu yazmasıyla gerçekleşmiştir. Dolayısıyla tecrübe zinciri birbirini izlemektedir.

Yakınlık/Uzaklık

Hikâye anlatmanın önemli gerilimlerinden biri de yakınlık/uzaklık gerilimidir. Anlatma ve yazma arasındaki gerilimin sebep olduğu bu gerilim Sait Faik de neredeyse sürekli karşımıza çıkar. Öncelikle sürekli insanların arasında dolaşan, onlara çok yakın ama bir o kadar da yalnız/uzak bir yazar vardır karşımızda. "Haritada Bir Nokta"da hayatını bir adada yaşamaya karar veren bir anlatıcı vardır:

> Şimdi namuslu insanların arasında başım önüme eğilmiş, gülmeden, eğlenmeden, müsamaha dolu, kötülüğü göz kırpışından anlayınca cesaretten canavar kesilecek bir insan haliyle sessiz, sakin, ağzına vur lokmasını al bir halde balığa çıkacak, iyiliklere hasret duya duya ömrümün sonunu, burada kesik bir son nefesle bahtiyar bitirecektim.[8]

Bu anlatıcı, tüm hikâye boyunca adadaki yaşama dahil olmak için neler yaptığını anlatır. Çocukluğundan bu yana kurduğu, haritalardaki ada düşü sonunda gerçek olmuştur. Bir uzak onun için yakına dönüşmüştür. Sonunda adadaki hayat onu kabullenir. Böylece bir uzak daha yakın olur, ama bir gün balığa gittiklerinde balıkçıların yeni gelene, tüm çabasına rağmen tek bir dülger bile vermemesi onu herkesten uzak bir köşeye fırlatır. Bu uzaklığı ortadan kaldıracak tek şey ise anlatmaktır:

> Söz vermiştim kendime: Yazı bile yazmayacaktım. Yazı yazmak da, bir hırstan başka ne idi? Burada namuslu insanlar arasında sakin, ölümü bekleyecektim; hırs, hiddet neme gerekti? Yapamadım. Koştum tütüncüye, kalem kâğıt aldım. Oturdum. Ada'nın tenha yollarında gezerken canım sıkılırsa küçük değnekler yontmak için cebimde taşıdığım çakıyı çıkardım. Kalemi yonttum.

8 Sait Faik Abasıyanık, "Haritada Bir Nokta", *Son Kuşlar*, (İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2003), 58.

Yonttuktan sonra tuttum öptüm. Yazmasam deli olacaktım.[9]

Balıkçıların kendilerinden olmayana ne olursa olsun mesafeli duruşu, bir başkasının yalnızlığı ve bu uzaklık, yakınlık içindeki uzaklık, bir anlatıcı olarak yazarı deli eder. Tecrübenin bu kadar aktarımsızlıktan uzak oluşuna seyirci kalınca bu aktarım zincirini onarmak ister ve hemen uzaklığın hikâyesini kaleme alır. Çünkü "bütün hikâye anlatıcılarının beslendiği kaynak, ağızdan ağıza aktarılan deneyimdir".[10]

Havada Bulut'ta, köpekli adamın adada uzun süredir yaşamasına rağmen oradakiler tarafından tuhaf karşılanması, ona dair hikâyeler uydurulması da uzaklık/yakınlık gerilimine gönderme yapar. Öncelikle bu algılanış sebebiyle adada uzun süredir yaşayan bu köpekli adam dedikodular ve ona dair uydurulanlarla bir gezgin hüviyetine büründürülür. Anlatıcı onunla tanışıp hikâyelerini

9 Abasıyanık, "Haritada Bir Nokta", 61.

10 Benjamin, "Hikâye Anlatıcısı", 78.

dinlediğinde ise bir aktarıcı, bilge konumuna gelir. Bir konumdan bu ötekine geçişler uzak/yakın gerilimini sürekli diri tutar. Köpekli adam bir köpekli adam, bir memur, bir yazıcı, bir Ahmet, bir Ahmet Bey oluverir. Bu kimlikler sürekli gider gelir. Anlatılara göre uzak/yakın mesafesi de gider gelir. Aynı durum, köpekli adamın anlattıklarında da vardır. Yorgiya ona bir yakın bir uzak olur. Bir köpekli adamı herkesten çok sever, bir gördüğünde onun yüzüne bile bakmaz. Benzer bir uzaklık/yakınlık gerilimini bir melodram havasında kaleme alınmış "Menekşeli Vadi" hikâyesinde de görebiliriz. Anlatıcı burada Bayram adlı arkadaşının hikâyesini anlatır. Konuşurlarken Bayram'ın gerçek hikâyesini öğrenir. Bayram, yedi sene önce bir gün evden çıkmış ve bir daha dönmemiştir. İşte o gün evine geri dönmek ister. Anlatıcıyla birlikte evine giderler. Karısı hiçbir şey olmamış gibi davranır, anlatıcı da o gece Bayram'ın evinde kalır. Bayram, ertesi sabah sanki dün evden ayrılmış gibi hayatına devam eder.[11] Bayram'ın hikâyesinde bilinen, yakınmış gibi görünen, aslında uzak ve bilinmeyene evrilmiştir. Bayram açısından da böyledir. Yedi yıl boyunca yaşadığı hayat, onun için asıl hayatının uzağına fırlatılmıştır. Bir gecede eski hayatına, hakikatine geri dönmüştür. Tüm bunlar yine tecrübeye gönderme yapar aslında. Bir sözü başkasının sözüne bağlamaktır önemli olan. Gündelik hayat böylece birlikte ve birbirine eklemlenmiş bir şekilde tecrübe haline dönüştürülür. Bu şekilde hakikat kendini sürekli yeniden üretir.

Bilgelik

Anlatma/yazma ve uzak/yakın gerilimi sonucu ortaya çıkan nokta bilgeliktir. Bilgelik, uzaklardan gelen anlatının yayılmasıdır. Bu anlatı hayata dairdir, hayatın içinden aracısız bir hayatla buluşmadır. Sait Faik'in neredeyse bütün eserlerinde söz konusu bilgece tavra rastlanır. O, hayatın içinde hayatı anlatan, hayata dair konuşan ama asla öğüt vermeden, bilgiçlik taslamadan aracısız ifşa eden bir anlatıcıdır. Başkalarının hikâyeleri, onların hakikatleri anlatıcıyla buluşarak, hayata dair bir söyleme dönüşür. Hayatın kendisi

11 Sait Faik Abasıyanık, "Menekşeli Vadi", *Lüzumsuz Adam* (İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2011), 36-41.

bilgece bir yaşayışa, hem de buna dair hiçbir şey ima edilmeksizin gerçekleştirilir. *Havada Bulut*'un tüm hikâyeleri, köpekli adamın bilgeliğinin, onun hayata dair, hayatın içinden, insan sevgisiyle pırıl pırıl yaşamından izler taşır. Ayrıksılığında, uzaklığında tuhaf bir tanıdıklık ve yakınlık vardır. Anlatma ve paylaşma ihtiyacı onu bir bilgeye dönüştürmüştür. Bu bilgece yaşayış, hayat üzerine düşünme, ona bir anlam verme tavrının en güzel örneklerinden biri "Lüzumsuz Adam" hikâyesidir. Lüzumsuz adam, lüzumlu olan her şeyden uzaktır. Mahallesinden dışarı çıkmaz, yıkanmaz, çalışmaz, ev geçindirmez, evlenmez. Hep aynı minvalde aynı yerlerde yürür, değişikliği sevmez, mahallesinin bildik, güvenli sularında dolaşmaktan hoşlanır. Her gün aynı şeyleri yapmaktan, aynı insanları görmekten mesuttur. "Kendinden vazgeçmiş" biridir Lüzumsuz Adam. Önce bir kadın, ardından merak onu bulunduğu yerden koparıp bir süreliğine bile olsa mahallesinden çıkarır sonunda. Hayata dair bilgelik, hayatın içine karışınca tecrübeyle beslenir. Lüzumlu olmak, Yorgiya'nın kovasındaki bulut gibidir.

Ne olursa olsun bilgeliğin temelini hayatın içinde olmak, yaşamak oluşturur. Sait Faik, kendisiyle yapılan bir röportajda, eski ve yeni edebiyat arasındaki farkı yaşamak meselesinde bulur. Eskiler için şöyle der:

> Hayata karışmıyorlar. Yalnız tepeden seslenerek cemiyeti düzeltmek sevdasındalar. Bize gelince cemiyeti düzeltmek hususunda hiçbir iddiamız yok. Biz cemiyette insanlarımızla birlikte aynı hayatı yaşamak istiyoruz. Yeni edebiyatın yerle beraber olmasını, hatta çamura bulanmasını istiyourz. Ben mahdut bir zümre içinde değil büyük kütle için yazıyorum. Fikrimce sanatkâr cemiyetin ham insanlarıyla meşgul olmalıdır. Olmuşlar zaten olmuş. Endişem onlara hoşça vakit geçirtmek değil, büyük kütleye hitap etmek, onları olgunlaştırmaktır.[12]

12 Sait Faik Abasıyanık , "Muharrir Neden Yetişmiyor", *Hikâyecinin Kaderi* (İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2011), 403.

Benjamin'e göre "hayatın pratik meseleleriyle ilgilenme, doğuştan anlatıcıların temel niteliklerinden biridir."[13] Bunun sebebi tecrübenin aktarılabilir olmasıyla ilintilidir ki bu noktada işin içine kolektif hafıza girer. Yaşamak, hayatın içinde olmak, hayatın içindeki herkesi ve her unsuru görmek, bunlar üzerine düşünmek, akıl yürütmek ve anlatmak, hakikatin, bir anlamda hayatın anlamını oluşturur. Sait Faik'in hikâyelerinin ilk göze çarpan unsurlarından birinin insancıllık olduğu hep söylenegelmişir. Bu insancıllık, ancak hayatın anlamı konusunda akıl yürüten kahramanlar ve anlatıcı aynı noktada buluşabildiği için vardır. Anlatıcıyı bilgece bir tavra sokan da budur. Yazarlık yaparak para kazanmak isteyen anlatıcıya başvurduğu gazetedeki başmuharrir nasıl bir dünya arzuladığını sorduğunda anlatıcının cevabı şu olur:

> Nasıl bir dünya mı? Haksızlıkların olmadığı bir dünya... İnsanların hepsinin mesut olduğu, hiç olmazsa iş bulduğu, doyduğu bir dünya... Hırsızlıkların, başkalarının hakkına tecavüz etmelerin bol bol bulunmdığı.... Pardon efendim! Bol bol bulunmadığı ne demek? Hiç bulunmadığı bir dünya....
>
> Sevilmeye layık, küçücük kızların orospu olmadığı, geceleri hacıağaların minicik kızları caddelerden yirmi beş lira pazarlıkla otellere götüremediği, her genç kızın namuslu bir delikanlı ile konuşabildiği, para için namus, ar, haya, hayat, gece, gündüz satılamadığı bir dünya... Muhabbet tellallarının günde otuz lira kazanmadığı bir dünya.... Sokaklarda sefillerin bulunmadığı bir dünya.... Kafanın, kolun çalışabildiği zaman insanın muhakkak doyabildiği, eğlenebildiği bir dünya... İçinde bir şeyler söylemeye, doğru şeyler söylemeye salahiyetler kıvranan adamın, korkmadan ve yanlış tefsir edilmeden bu bir şeyleri söyleyebildiği bir dünya..."[14]

13 Benjamin, "Hikâye Anlatıcısı", 80.

14 Abasıyanık, "Havada Bulut [2]", 23-24.

Burada anlatıcının aklı, soruya verilen bir cevaptır. Bu cevaptan rahatsız olan başmuharrir tabii ki de onu geri arayıp işe alınıp alınmadığı konusunda bilgi vermeyecektir. Burada önemli olan soruya verilen cevabın, yani anlatıcının aklının okura aktarılışındaki aracısız bilgi verme durumudur. Burada akıl, bir akıl verme eylemidir, ancak çok bilmişlik taslamaz. Gerçek hayata nüfuz etmiştir, ki bilgeliğin ortaya çıktığı yer de tam burasıdır.

Bilgelik, dinleyicide kendi tecrübesini harmanlamaktır. "Mürüvvet" hikâyesinde Mürüvvet'in hikâyesini anlatan Osman Ağa, sadece bir anlatıcıdır.[15] Onu dinleyen yazar ise onun tecrübesini okura iletir. Çünkü "önyargısız dinleyici için asıl önemli olan, hikâyeyi yeniden üretebileceğine emin olmaktır."[16] Anlatıcı, Sait Faik'in hikâyelerinde çoğunlukla kendini yollara vurur, onun mekânı sokaklardır. Bu sokaklarda avare avare dolaşmaktan, serserilik etmekten hoşlanır. Orada insanları gözlemlemek, onlar üzerine düşünmek için sokaklar her zaman yanındadır. Onun eserlerinde bilgelik bu sebeple serseriliğin bu hâliyle birleşir.

Sait Faik, modası geçmiş bir kahramandır. Bu kahraman hayata anlam katan, hayatın anlamı üzerine yaşayarak giren bir serseri, bir bilgedir. Onun bilgeliği yazmak/anlatmak arasındaki gerginliği koruyarak kocaman bir insan sevgisi yaratır.

15 Sait Faik Abasıyanık, "Mürüvvet", *Lüzumsuz Adam* (İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2011), 24-30.

16 Benjamin, "Hikâye Anlatıcısı", 89.

Kaynaklar

Abasıyanık, Sait Faik. "Ayışığı". *Havada Bulut*. İstanbul:Yapı Kredi Yayınları, 2011. 20-27.

——."Birahanedeki Adam". *Lüzumsuz Adam*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2011. 20-23.

——."Haritada Bir Nokta". *Son Kuşlar*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2003. 55-61.

——."Havada Bulut". *Havada Bulut*. İstanbul:Yapı Kredi Yayınları, 2011. 9-19.

——."Havada Bulut [2]". *Havada Bulut*. İstanbul:Yapı Kredi Yayınları, 2011. 28-33.

——."Menekşeli Vadi". *Lüzumsuz Adam*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2011. 36-41.

——."Muharrir Neden Yetişmiyor". *Hikâyecinin Kaderi*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2011. 401-05.

——."Mürüvvet". *Lüzumsuz Adam*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2011. 24-30.

Benjamin, Walter. "Hikâye Anlatıcısı". Çev. Sabir Yücesoy ve Nurdan Gürbilek. *Son Bakışta Aşk*. Der. Nurdan Gürbilek. İstanbul: Metis Yayınları, 1995. 77-101.

Sönmez, Sevengül. *A'dan Z'ye Sait Faik*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2007.